

Кажуть, що коли у людини багато вільного часу – вона мало чого досягне у житті. У Марини Романівни – життя розраховане похвилинно: лекції, виступи, студенти, наукові дискурси, спілкування з онуком... Життя триває на векторі напруженого хронотопу.

Маріанна КОПИЦЯ

доктор мистецтвознавства, професор НМАУ

імені П. І. Чайковського

АЛЛА ТЕРЕЩЕНКО
(До дня народження)

Багатогранна особистість Алли Терещенко – видатного українського музикознавця, критика, педагога – складається з яскравих своєрідних рис, і чи не домінуюче місце серед них посідає прагнення до досконалості, гармонії й краси. Це проявляється в усьому: від глибини й гостроти наукової думки до точності й вивірності її викладу, від витонченості зовнішнього образу до душевної щирості й шляхетності у стосунках з людьми. Вимоглива до себе, Алла Костянтинівна намагається виховати це і в своїх учнів, адже добре знає, що професійна причетність до музики – це щоденна праця з дитинства і до кінця життєвого шляху.

А ще професія музикознавця своєю специфікою прирікає того, хто її обрав, на універсалізм чи принаймні на спроби його досягти. Впродовж своєї наукової і творчої кар'єри Алла Костянтинівна встигла побувати у ролі одного з піонерів музичних ефірів на телебаченні й попрацювати на радіо, вдало

застосувати свій непересічний педагогічний талант у кількох мистецьких вищах. Її критико-публіцистичний дар знайшов втілення у численних газетних і журнальних статтях, що стали своєрідним відображенням кількох десятиліть творчості багатьох українських композиторів. Проте головною сферою своєї професійної самореалізації Алла Терещенко не безпідставно вважає наукову діяльність.

Нині вона – науковець, у чиєму доробку десять монографій, що охоплюють широкий діапазон проблем і жанрів, великі розділи колективних праць, зокрема академічної «Історії української музики», а також безліч статей – у збірниках, журналах, енциклопедіях. Вона виховала багатьох кандидатів мистецтвознавства (а тепер і магістрів) безпосередньо, як науковий керівник; а втім, кількість молодих учених, дозростання яких Алла Терещенко виявила своєю чи інший спосіб причетною, є значно більшою. Авторитет Алли Костянтинівни для учнів безумовним, а високу повагу колеги підтверджує поміж іншого хоча б той факт, що нині вона представляє музикознавців у складі Наукової громадської ради при Вищій атестаційній комісії України, до якої входять найвидатніші представники різних галузей науки.

Шлях кожної людини є неповторним, причому все у житті починається з родини. В родині Терещенків батьки – геологи, попри особливості своєї романтично-кочової професії, з молодих років вpleкали сімейні цінності і їхнє любов до дітей виливалося в турботу про їхнє виховання та гідну освіту. Відтак долі дітей склалися добре. Син – Микола Костянтинович Терещенко – став відомим лікарем. Любов і вдячність до батьків Алла Костянтинівна пронесла крізь усе життя, і донині вона з радістю щоденно піклується про них.

Ставлення до родини цілком, сказати б, «консонуює» у системі життєвих вартостей Алли Терещенко зі ставленням до Батьківщини – патріотизмом не підкреслено-демонстративним,

аглибинним, свідомим, до того ж підкріпленням конкретними справами, адже саме українська музика стала головним об'єктом її наукового інтересу.

До речі, сама біографія ювілянтки може вважатися одним з особистісних підтверджень соборності України, цілісності української культури. Народжена на сході, Алла Костянтинівна провела дитинство і юність у Львові, місті схрещення різних мистецьких впливів. Далі – життя у столиці, де робота упродовж кількох десятиліть в Інституті мистецтвознавства, фольклористики та етнології НАН України вимагала (і продовжує вимагати) уваги до всієї множини вищівітчизняного мистецтва у багатстві його регіональних проявів. У своїй діяльності А. Терещенко органічно влилася до сформованої в українському середовищі культурної (мистецької, наукової) традиції з характерною широтою погляду і глибиною осмислення життя.

Причетність до традиції формувалася передусім на рівні людських контактів – з вчителями, колегами, видатними митцями. Навчання у Львівській спеціальній музичній школі було означене спілкуванням із видатним піаністом і органістом Самуїлом Ароновичем Дайчем, який представляв у Львові петербурзьку фортепіанну школу. Прикрав випадковість зробила для неї Алли неможливою кар'єру концертуючої піаністки, зате серйозна виконавська підготовка у майбутньому суттєво посилила її можливості як музикознавця. Адже у школі викладали А. Кос-Анатольський, Г. Терлецький, М. Білинська, О. Небожинська-Сотнійчук, Б. Фільц. А під час навчання у Львівській державній консерваторії ім. М.В. Лисенка вона перебувала в мистецькому й інтелектуальному середовищі, що його формували С. Людкевич і Р. Сімович, Й. Волинський і А. Кос-Анатольський, І. Гриневецький і А. Котляревський.

Контакти з видатними митцями і вченими по-різному «проростали» у подальшій долі А. Терещенко. Приміром, співпраця з Арсенієм Миколайовичем Котляревським, який впродовж тривалого періоду опікувався Студентським науково-творчим товариством Львівської консерваторії (його головою під час навчання була Алла Терещенко), спонукала до серйозної наукової роботи, дала відчуття смаку до організаційної діяльності у цій сфері. Під керівництвом Стефанії Стефанівни Павлишин було написано дипломну роботу, проблематику якої Алла Костянтинівна продовжує поглиблювати розробляти і в подальшій діяльності.

Своє захоплення творчими особистостями Романа Сімовича й Анатолія Кос-Анатольського Алла Костянтинівна згодом втілила у монографіях, присвячених цим композиторам. Видані у 1970–1980-ті рр., ці книжки зберігають актуальність і нині, а їх авторка справедливо вважається найавторитетнішим фахівцем щодо цих видатних галицьких митців. Зрозуміло, створенню цих монографій передувало тривале й багатогранне творче спілкування з їх героями. Приміром, додатковим поштовхом до дослідження творчості А. Кос-Анатольського стала підготовка зовсім ще молодою журналісткою Аллою Терещенко кількох радіопередач. У першій з них яскраво виблискував справжній коштовний камінь – пісня «Ой ти, дівчино, з горіха зерна».

Репрезентувати згаданий пісенний діамант в усій його пишноті авторці передачі допомогла її оригінальна ідея: показати багатогранність художнього образу через різні виконавські втілення, у різних тембрових і фактурних барвах. А потім – численні інтерв'ю з композитором, що його валися для радіо ефірів, робота з його особистим архівом, відвідування репетицій прем'єр кожного нового твору. Так і відбулося глибоке занурення доріччя композиторської творчості, і наукова робота за цих обставин стала для Алли Костянтинівни природним продовженням її критико-публіцистичної діяльності. Вона, як ніхто інший, зуміла подати адекватну музикознавчу інтерпретацію життя, творчого процесу, доробку композитора.

Поступово саме наука стала переважати у спектрі професійних зацікавлень Алли Терещенко. Усі сходинки наукового шляху, від початку навчання в аспірантурі 1968 року під керівництвом Марії Петрівни Загайкевич до сьогоднішньої роботи у статусі одного з провідних вітчизняних музикознавців, пройдено нею у головному середкові українського мистецтвознавства – ІМФЕ ім. М.Т. Рильського НАН України. В останнє десятиліття коло наукової

діяльності Алли Костянтинівни значно розширилося завдяки тому, що її було обрано членом-кореспондентом Академії мистецтв України.

У центрі наукової уваги А. Терещенко зазвичай – безперечна висока мистецька вартість і живий рух актуальної композиторської творчості, усталена традиція інноваторського експериментаторства, історія і сучасність. Вокально-симфонічна музика, що її постійно досліджує ювілянтка, в будь-якому із жанрових втілень – ораторії, кантаті – має безліч виявів у просторі вітчизняної художньої культури, і ця тенденція з часом лише поглиблюється. Перу Алли Костянтинівни належать відповідні розділи у різних томах «Історії української музики», а новітні публікації численних статтях. Завдяки їй зусиллям було детально досліджено кантату й ораторію Г. Жуковського, Д. Клебанова, С. Людкевича, Б. Лятошинського, Р. Сімовича, а також уперше здійснено аналіз творів Лесі Дичко, В. Бібика, А. Гайденка, В. Губаренка, В. Зубицького, І. Карабиця, Л. Колодуба, М. Скорика, Є. Станковича.

Видається очевидним, що звернення Алли Костянтинівни саме до вокально-симфонічних жанрів української музики було зовсім не випадковим. Визначальними стали особистісні пріоритети й настанови дослідниці: захоплення чарами звучання голосу людини, яка співає, і глибоке розуміння поезії, прагнення сягнути сутнісні закони музично-драматургії і бажання осмислити закономірності музично-культурного процесу.

Трепетне ставлення Алли Терещенко до співу зумовило появу окремої гілки на дереві її наукового доробку. Йдеться про висвітлення проблем вокального виконавства – як камерного, так і оперного. Серед праць А. Терещенко – цілий ряд статей про різні виконавські інтерпретації романсів М. Глинки, М. Лисенка, С. Рахманінова, П. Чайковського, численні рецензії на прем'єри оперних хвистав, а також книга «Львівський державний академічний театр опери та балету імені Івана Франка» (1989).

Окремі місця серед досліджень ювілянтки посідають книжки, присвячені зірковій кар'єрі Анатолія Солов'яненка (перша опублікована ще 1982 року, нині готується до друку четверта). Особисте знайомство зі співаком не лише стимулювало, посилювало зацікавлення, прагнення осмислити діяльність митця. Воно забезпечувало Аллі Костянтинівні можливість зрозуміти творчу лабораторію об'єкта її наукового зацікавлення, так бимовити, зсередини, безпосередньо спостерігаючи й аналізуючи його творчість поволі, протягом багатьох років.

Нові напрямки досліджень А. Терещенко послідовно реалізуються у працях аспірантів та пошукувачів, які працювали й продовжують працювати під керівництвом Алли Костянтинівни. Це, приміром, дослідження проблем бандурного мистецтва (різні аспекти подані у дисертаціях О. Ваврик, І. Дмитрук, В. Дутчак), жанрів інструментальної музики й інструментального виконавства (Н. Дика, В. Заранський, В. Сидоренко), музичної регіоналістики тощо.

Педагогічна діяльність професора А. Терещенко не обмежується лише науковим керівництвом підготовкою дисертацій. Вона власним прикладом навчає молоде покоління науковців, виступаючи на конференціях, беручи участь у обговоренні численних наукових праць як рецензент, офіційний опонент, член двох спеціалізованих учених рад. Її лекції – справжня подія для студентів Київського національного університету театру, кіно і телебачення імені І. Карпенка-Карого та Державної академії керівних кадрів культури і мистецтв (а крім того, лекції читалися нею в університетах США, Єгипту, Сирії). Виняткова креативність і відкритість до експериментаторства дали Аллі Костянтинівні можливість зробити вагомий внесок до становлення й розвитку інноваційного мистецького навчального закладу – Київської державної Академії мистецтв, очолюваної відомим композитором, академіком М. І. Чембержі.

Одним зі свідчень всукраїнського визнання Алли Терещенко є складена на її пошану збірка наукових статей «Музична україністика: сучасний вимір» (2008, вип. 2). Серед авторів представлених у збірці праць – науковці різних регіонів нашої країни, як в такий спосіб долучилися до вінка привітань легенди українського музикознавства, як назвала Аллу Костянтинівну одна з високоповажних колег.

Алла Терещенко належить до блискучої плеяди українських музикантів – композиторів, виконавців, музикознавців, і вона більшість свого життя репрезентує своє покоління. Зазвичай ювілей – привід для того, щоб хоча б ненадовго призупинитися у стрімкому вирі життя, оцінити зроблене, підбити певні проміжні підсумки. Однак, видається, що жодна зупинка не сумісна зі способом життя цієї фантастично обдарованої жінки, яка перебуває у постійному динамічному русі до нових звершень і відкриттів. Сподіваємося, що цей рух в подальшому буде приносити нашій славетній ювілянтці творчу радість, а читачам – задоволення від її нових наукових розвідок.

Майя РЖЕВСЬКА
доктор мистецтвознавства

ВОЛОДИМИР АПАТСЬКИЙ (До 80-річчя від дня народження)

Член-кореспондент АМУ, доктор мистецтвознавства, професор Володимир Миколайович Апатський є одним з фундаторів наукової школи у сфері музичного виконавства, зокрема виконавства на духових інструментах. Його наукові праці відчутно впливають на розвиток та вдосконалення музичної виконавської школи не тільки на теренах України, а й поза її межами.

Відомо, що духові музичні інструменти посідають чільне місце в музичному мистецтві сучасного суспільства. Оркестри, камерні ансамблі, сольна концертна діяльність – у всіх цих галузях музиканти-духовики виходять на провідні позиції. Причому розвиток виконавства на духових інструментах відбувається досить швидкими темпами. Сьогодні – це чинення найбільшій різновид музично-виконавського мистецтва.

Для збереження високих позицій за умов бурхливого розвитку світового духового виконавства українським музикантам-духовикам необхідно вирішити ряд невідкладних проблем, серед яких найголовніша полягає в ліквідації відставання теорії від практики. Протягом тривалого часу досягнення в галузі вітчизняного духового виконавства були пов'язані лише з практичною діяльністю музикантів і викладачів. Однак емпіризм у цій галузі значною мірою вже вичерпав свої можливості.

Подальший прогрес у духовому виконавстві неможливий без науково-аналітичного дослідження процесів, пов'язаних з грою на духових інструментах, без розробки ефективних методів навчання.

Одним із перших у нашій країні це усвідомив Володимир Апатський. Маючи великий виконавський та педагогічний досвід, він поставив перед собою завдання: розробити теоретичні основи мистецтва гри на духових інструментах. На початку його дослідження обмежувалися особистим фаховим інструментом – фаготом. Але маючи рихлий характер дослідника, він постійно прагнув втілювати свій виконавський досвід у педагогічній науково-методичній статті, або змістовній доповіді. Поступово коло його досліджень поширилося на духові інструменти.

Наукові дослідження Володимира Миколайовича охоплюють практично кожен галузь духового виконавства, якими є зокрема: акустична природа духових інструментів, анатомо-фізіологічна основа виконавської техніки духовика, проблема становлення виконавського

